

**DEZVOLTAREA SISTEMULUI DE SERVICII DESTINATE PREVENIRII
ȘI INTERVENȚIEI ÎN CAZURILE DE ABUZ FAȚĂ DE COPIL: PERSPECTIVE
COMPARATE DINTRE REPUBLICA MOLDOVA ȘI GERMANIA**

Alina BULIMESTRU

Catedra Asistență Socială

Children's abuse is a very serious problem and a very complex phenomenon in the Republic of Moldova. It does not mean only body-punishment as children are also subjected to physical, emotional neglecting or sexual abuses. Abuse generates abuse because children who were abused in their childhood or in other circumstances can abuse in their turn. Episode assisting of the child in difficulty, the focussing of assistance on the emergency problems of child and family, and less on preventing the risk factors concerning the child abuse, makes it necessary to develop the system of services for the prevention and intervention in cases of abuse of the children at all levels.

În ultimele decenii, percepția publică cu privire la maltratarea copilului s-a schimbat în mod vădit: de la ignorare – la recunoașterea și dezvoltarea unor strategii de prevenire a fenomenului. Fenomenul de abuz față de copil, subiect tabu pentru Moldova deceniilor trecute, astăzi este o realitate recunoscută, dar puțin studiată și mai puțin susținută prin servicii de prevenire și intervenție.

Situația copiilor în propria familie, în instituțiile de protecție socială, practicile folosite de către părinți sau îngrijitori sunt fenomene sociale, în legătură cu care este dificil să găsești date obținute prin cercetări, mai ales dacă obiectul studiului este abuzul față de copil. Datele statistice referitoare la cazurile de abuz și exploatare sexuală în Republica Moldova sunt aproape inexistente, fapt ce determină minimalizarea fenomenului. Numărul real al cazurilor de abuz fizic, sexual, emoțional și exploatare este necunoscut și necontrolat. Situația devine mai dramatică din cauza imperfecțiunii legilor care să permită intervenția imediată în raportarea cazurilor de abuz familial și instituțional. Unele forme de abuz (abuz emoțional, neglijare) nu au încă o recunoaștere socială. La acestea se adaugă lipsa măsurilor de protecție a mamei și copilului care ar putea declara abuzul și lipsa unor servicii destinate prevenirii și intervenției în cazurile de abuz față de copil.

Asistarea episodică a copilului în dificultate, centrarea asistenței pe problemele de urgență ale copilului și familiei și, mai puțin, pe prevenirea apariției factorilor de risc privind abuzul față de copil, determină necesitatea dezvoltării sistemului de servicii destinate prevenirii și intervenției în cazurile de abuz față de copil la toate nivelurile, a mecanismelor de monitorizare și finanțare a acestora.

Pe parcursul ultimului deceniu, sistemul de protecție socială a copilului în Republica Moldova cunoaște o dinamică progresivă datorată acțiunilor întreprinse pentru realizarea reformei sistemului de protecție a copilului. În Republica Moldova termenul „sistem de protecție a copilului” se folosește într-o accepțiune restrânsă a domeniului, și anume: de acordare de servicii acelor copii care nu pot atinge sau este puțin probabil să atingă, în lipsa unor servicii specializate, standarde acceptabile de sănătate și dezvoltare. Prin urmare, sistemul de protecție a copilului asigură servicii directe primare pentru copiii cu nevoi speciale, pe de o parte, și influențează politicile sociale pentru a îmbunătăți situația unor categorii de copii, pe de altă parte. Prin ratificarea Convenției cu privire la drepturile copilului și adoptarea Legii privind drepturile copilului Republica Moldova se obligă să respecte și să promoveze drepturile copilului ca subiect independent cu drept la ajutor și ocrotire specială, precum și să dezvolte politica națională în domeniul protecției copilului și familiei.

În continuare vom analiza sistemul de protecție a copilului din Germania, un accent important fiind pus pe abuzul față de copil, deoarece această țară are mai multă experiență în ce privește elaborarea politicilor în domeniul prevenirii abuzului și crearea serviciilor sociale și de reabilitare adresate copiilor abuzați. Încă de la începutul secolului XX abuzul asupra copilului a servit drept un imbold puternic pentru crearea și dezvoltarea unor noi servicii de bunăstare a copilului. Totuși, noile îngrijorări apărute în Germania încă din 1960 în ceea ce privește problema copiilor abuzați sau neglijați au reflectat pe larg schimbările sociale, tehnologice, științifice și culturale. În decursul a câtorva ani numărul specialiștilor în domeniul social s-a dublat. Modul în care abuzul față de copil a apărut ca o problemă de o importanță națională și internațională este reflectat de schimbările de ordin cultural și politic din cadrul societăților moderne. Toate tendințele din sfera privată și

publică, socială și politică, socioeconomică și relațională nu doar au promovat o renaștere de diferite crize violente în viața de familie, dar au determinat, de asemenea, și o dependență foarte mare a familiilor de diferite servicii sociale. Dezvoltarea noilor standarde de îngrijire s-a dovedit a fi o sarcină destul de dificilă pentru sistemul de protecție german, deoarece cultura modernă, în special în Germania, cu amestecul său istoric de tendințe autoritare și de deschidere moderne, a avansat și a dus la apariția unui cod ambiguu privind folosirea sau nu a violenței asupra copilului în cuplu și în relațiile familiale. Ambiguitatea acestui cod rezidă în faptul că el, în același timp, încurajează și interzice comportamentele violente în sfera privată și educațională, în instituțiile medicale și psihiatrice. În Germania, în măsura modificărilor efectuate, orice pedepse corporale, indiferent de duritatea lor, sunt considerate din punct de vedere legal abuz. În 2005 a fost elaborată o nouă versiune a *Ordinului de Protecție a Copiilor și Tinerilor – „Welfare Act (SGB VIII)”*. Din momentul elaborării acestui act, orice persoană sau instituție care știe vreun caz de abuz asupra copilului este obligată să înștiințeze la Jugendämter toată informația care o deține și doar în ultimă instanță să fie sesizată și poliția.

Sistemul de asistență socială în Germania este divizat în doua subsisteme: sistemul de stat, cu agențiile și responsabilitățile sale (de exemplu, Departamentul Municipal de Protecție a Copilului) și sistemul de organizații voluntare în asistența socială, adică diferite ONG-uri, care, fiind finanțate de stat, prestează servicii sociale. „Jugendämter” este o organizație mare care se ocupă de toate raportările și care face managementul de caz la toate cazurile de abuz și neglijare a copilului. Avem sistemul de stat și sectorul voluntar. Asistența Socială în Germania este dezvoltată pe lângă autoritățile locale ale orașelor și comunităților, adică este organizată local. Chiar dacă există legi federale sau avem această umbrelă federală a întregului sistem, oricum există autoritățile locale, cu responsabilitățile lor specifice. Întregul sistem de protecție a copilului în Germania este organizat legal de către legile federale. De aceea și există legi promulgate de către stat, dar și regulamente ale autorităților locale. În general, acest sistem se consideră a fi destul de complicat. Abuzul față de copil este o problemă destul de gravă pentru Germania, deoarece există aproximativ 70000 de copii și adolescenți care beneficiază de serviciile sociale și aproape majoritatea din ei sunt copii abuzați sau neglijăți. Numărul oficial al copiilor care sunt abuzați nu este cunoscut în Germania, deoarece la diferite niveluri există diferite date statistice; plus la toate, fiecare serviciu social sau fiecare instituție prezintă date statistice diferite [1].

Secolul XX este considerat a fi Secolul Copilului. De aceea s-a și pus problema respectării drepturilor copilului, în special ale copiilor aflați în nevoie. În acest sens a fost adoptată, în 1989, Convenția privind Drepturile Copilului, act important, care a obligat toate țările să dezvolte un nou cadru legal, cadru de protecție a copiilor în situație de risc, care să aibă ca scop garantarea drepturilor și nevoilor copiilor.

Abuzul asupra copilului reprezintă o problemă actuală pentru multe state ale lumii, inclusiv pentru Republica Moldova. Astfel, prevenirea și combaterea acestui fenomen a devenit o prioritate pentru politicile de protecție a copilului desfășurate în țara noastră în ultimii ani. Statul nostru s-a angajat să elaboreze și să aplice măsuri pentru prevenirea abuzului față de copii, să promoveze politici naționale pentru a preveni și sancționa toate formele de abuz față de copii, inclusiv pedeapsa corporală și tratamentul umilitor, să consolideze capacitățile instituționale în educație, sănătate, justiție, servicii de protecție pentru a identifica abuzul și a implementa strategii adecvate de prevenire a abuzului și de susținere a copiilor victime, să identifice, analizeze și monitorizeze permanent cazurile de violență față de copii. În acest context, Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei a fost unul dintre partenerii de bază la elaborarea studiilor: ***Răspunsul statului la cazurile de violență față de copii și Violența față de copii în Republica Moldova.***

Cu rezultate pozitive la subiectul prevenirii și combaterii abuzului s-au soldat și eforturile întreprinse de Guvern întru crearea unui cadru legislativ în domeniu, și anume: elaborarea ***Legii cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie, nr.45 din 01.03.2007*** (*Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr.55-56*). Această lege este nouă pentru Moldova. Ea cuprinde noțiunile de bază ce vizează violența, subiecții acțiunilor de violență, autoritățile și instituțiile abilitate cu funcții de prevenire și combatere a violenței în familie, competențele acestora, mecanismul de soluționare a actelor de violență în familie. La elaborarea acestei legi au contribuit și reprezentanții organismelor internaționale (OSCE, Misiunea în Moldova) și ai ONG-urilor din domeniu (Gender Centru). Chiar dacă Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie a fost aprobată și promulgată, încă nu există mecanisme clare de implementare a ei. Respectiv, nu sunt create instrumentele regulatorii corespunzătoare ce ar permite diferitelor categorii de grupuri profesionale să desfășoare acțiuni concrete în domeniu, pentru care ar purta și responsabilitatea cuvenită.

În **Codul familiei al Republicii Moldova**, în art.53,62,67, este stipulat că copilul are dreptul la protecție contra abuzurilor din partea părinților sau a persoanelor care îi înlocuiesc. Părinții nu pot prejudicia sănătatea fizică și psihică a copilului, iar metodele de educație a copilului, alese de părinți, vor exclude comportamentul abuziv, insultele și maltratarile de orice fel. Părinții sau unul dintre ei pot fi decăzuți din drepturile părintești, dacă se va stabili că se comportă cu cruzime cu copiii, aplicând violența fizică sau psihică. Decăderea din drepturile părintești se face numai pe cale judecătorească [2].

„Sunt încă multe de făcut în Moldova pentru prevenirea și combaterea Abuzului față de Copii” – este o constatare a unei cercetări, realizate în Moldova de Centrul Național de Prevenire a Abuzului față de Copii, în cadrul Programului „Copilărie fără violență – spre o protecție mai bună a copiilor din Europa de Est”. În cadrul acestui Program, coordonat de Fundația Nobody’s Children și finanțat de Fundația OAK, a fost realizată o cercetare privind atitudinea pedagogilor din Chișinău față de abuzul asupra copilului. Potrivit cercetării, în opinia profesorilor, frecvența aplicării formelor de abuz față de copii este în continuă creștere în societate, iar fiecare al cincilea elev este victimă a abuzului sexual, a pedepsei fizice, palmuirii peste față sau lipsei de supraveghere. Profesorii au mărturisit că s-au confruntat mai mult cu situații de neglijare și abuz emoțional (întimidare, respingere etc.) și mai puțin cu cazuri de abuz sexual. Acest lucru poate fi explicat atât de incidența mai mică a abuzului sexual, cât și prin faptul că acesta este mai greu de depistat și este mai puțin probabil să fie dezvăluit de către copiii-victime. Fiecare al treilea profesor a afirmat că intervine întotdeauna în cazurile de abuz față de copil, discutând cu părinții sau cu copilul, chiar dacă aproape jumătate din profesori consideră că un copil este proprietatea părinților. Se pare, însă, că informația despre maltratarea copilului iese de puține ori din „triunghiul copil-părinte-profesor”. Doar fiecare al zecelea profesor informează despre astfel de cazuri superiori de la școală. Cel mai alarmant este că și autoritățile tutelare, menite să lucreze cu asemenea cazuri, sunt rareori contactate de către profesori [3].

În anul 2009, la Centrul Național de Prevenire a Abuzului față de Copii au fost primite 242 de sesizări, dintre care au fost deschise 140 dosare noi. 60 de cazuri au fost redresate la nivel de republică la autoritatea tutelară raională, de competența ei fiind rezolvarea cazurilor, ea având capacitatea să rezolve aceste cazuri. Iar în 22 de cazuri abuzul nu s-a adevărit; 20 de cazuri sunt în evaluare la moment. Tot în 2009 la Centrul „Amicul” au fost asistate 248 de cazuri (140 de cazuri în 2009, plus celelalte care au rămas în intervenție din 2008). Din totalul acestor 248 de cazuri de abuz: 85 cazuri sunt de abuz sexual (dacă până în ultimii ani abuzul sexual era pe ultimul loc, acum situația s-a schimbat radical și abuzul sexual a trecut pe primul loc); 62 cazuri de abuz fizic, 52 cazuri de abuz emoțional, 30 cazuri de neglijare și 19 cazuri de abuz combinat. Dacă vorbim despre abuzul sexual, atunci cei mai mulți copii care au fost abuzați au vârsta cuprinsă între 11 și 15 ani. Astfel, din cele 85 cazuri de abuz sexual, 36 copii au avut vârsta de 12-15 ani, 24 copii – vârsta între 8 și 10 ani, 11 copii – vârsta între 16 și 18 ani, 11 copii – vârsta de 4-7 ani, iar 3 copii au avut vârsta de 0-3 ani.

Pentru a analiza în profunzime dezvoltarea sistemului de servicii destinate prevenirii și intervenției în cazurile de abuz față de copil, a fost realizat un studiu în care au fost utilizate metode și tehnici calitative de cercetare, printre care: interviul (fiind realizate 20 interviuri cu specialiștii în domeniul protecției copilului, atât naționali, cât și internaționali) și metoda studiului de caz (fiind prezentate în lucrare trei studii de caz aprofundate). Conform opiniei specialiștilor intervievați, cauzele abuzului asupra copilului sunt multiple și complexe. Unii experți au invocat că în ultimul timp se constată tot mai multe cazuri de abuz față de copil când agresorul este dependent de alcool și, respectiv, una dintre cauzele violenței domestice este consumul excesiv de alcool. Alți experți consideră sărăcia ca una dintre cauzele principale. Și dacă vorbim despre abuzurile sexuale, atunci tații își abuzează mai mult propriile fiice când sunt în stare de ebrietate. O altă cauză este că părinții nu sunt prea apropiați de copiii lor, îi neglijează și nici nu sunt interesați cu ce se ocupă copilul lor. Sau atunci când părintele își bate copilul, nu-i explică din ce cauză îl bate sau pentru ce îl pedepsește, ci doar afirmă „așa îți trebuie, așa am zis eu, închide gura...”. Părinții nu discută cu copiii lor, nu se prea interesează de probleme lor, fie din cauză că sunt ocupați, fie că au alte probleme, fie că sunt în depresie. Și lista de motive poate fi continuată. Dacă părinții ar discuta zilnic cu copiii lor și le-ar acorda mai multă atenție, le-ar asculta opiniile, sentimentele sau fricile, multe cazuri de abuz sau neglijare ar putea fi evitate. Mai nou, o cauză a violenței în familie, invocată de specialiști, este migrația în masă. Atunci când un membru al familiei pleacă peste hotare, iar altul rămâne să îngrijească copiii de unul singur, adesea ajunge să manifeste violență asupra lor. Unii tați își abuzează sexual fiicele din lipsa partenerului sexual.

Pe lângă formele clasice ale abuzului este important a menționa și corelația dintre abuz și mijloacele informaționale. Atunci când vorbim despre copii și noile mijloace informaționale, trebuie mai întâi să analizăm în calitate de ce servesc copiii în relația cu mijloacele informaționale: ca victime, fiind ușor influențabili, sau chiar ca copii periculoși pentru cei din jurul lor?

Diferite studii internaționale efectuate concluzionează că copiii sunt mai puțin copilăroși în ziua de astăzi, că gândesc și analizează lucrurile mult mai matur, decât credem noi, adulții. Copiii sunt capabili, au multe abilități, sunt mult mai flexibili și pot fi niște critici foarte buni. Ei își creează propriile lor sisteme de management al riscului. Copiii sunt mult mai mult decât niște utilizatori pasivi și vulnerabili ai mijloacelor informaționale. Relația copiilor cu mass-media și cu noile tehnologii este una ambivalentă. Pe de o parte, mass-media contribuie sistematic la monitorizarea drepturilor copilului, prezentând drepturile copilului care sunt încălcate în viața de zi cu zi. Deseori, copiii mai sunt prezentați ca victime inocente, ca incapabili de a lua decizii proprii și mai puțin sunt prezentați ca actori sociali cu drepturi și libertăți proprii, fundamentale. Pe de altă parte, mass-media și noile tehnologii propun și creează oportunități mult mai largi pentru copii, ca să-și dezvolte potențialul și creativitatea. Deoarece de multe ori copiii sunt mult mai dotați și cu mai multe abilități în lucrul cu tehnologiile și mijloacele informaționale, uneori chiar mai bine decât adulții.

Copiii nu văd noile tehnologii ca pe un obstacol în dezvoltarea relațiilor personale. Ei nu se simt speriați de complexitatea tehnologiilor, ci, din contra, văd noile mijloace informaționale ca pe un instrument util în dezvoltarea lor personală și le văd ca ceva util. Totuși, atât băieții, cât și fetele sunt supuși riscului de a fi hărțuiți sau amenințați on-line. Țările cu un risc mai mare ca copiii să fie afectați de mesajele on-line sunt: Belgia, Danemarca, Suedia, Estonia, Anglia. Cu un risc mediu de a fi abuzați on-line sunt: Franța, Germania, Austria, Irlanda, Polonia, Slovenia și țările cu un risc scăzut sunt: Cipru, Italia, Grecia, Portugalia, Spania, Bulgaria.

Siguranța pe Internet (protecția copiilor de a nu avea acces la material cu caracter pornografic) este o problemă abordată tot mai frecvent de organizațiile de protecție și promovare a drepturilor copiilor, dar și de către școli și familii, deoarece riscurile pentru copii se dovedesc a fi extrem de grave, iar cercetările recente demonstrează că: 46% din copii dau detalii despre sine (fotografii, numărul de telefon) persoanelor cu care fac cunoștință on-line; 71% din copii primesc mesaje de la cineva pe care nu-l cunosc; 19% copii suferă de faptul că sunt porecliți prin Internet; între 14 și 25% din tineri s-au întâlnit față în față cu cineva cu care au făcut cunoștință on-line [4].

Problema siguranței pe Internet este o preocupare și a Rețelei Organizațiilor Naționale din Republica Moldova pentru Eliminarea Prostituției și Traficului de Copii (membrii rețelei – CCF Moldova, AGAPIS, IRFF-ONLUS, La Strada, Adăpost și Alinare, Asistență Socială Ialoveni, CNPAC și Insula Speranțelor). În vederea combaterii crimelor on-line, rețeaua națională a participat la o cercetare regională în cadrul țărilor, precum: Ucraina, Belarus, Moldova, vizând pornografia infantilă și au organizat o serie de seminare pentru profesioniști în domeniul protecției copilului.

În 2009 a fost realizată o cercetare regională despre imaginile sexuale abuzive ale copiilor prin folosirea tehnologiilor de informare și comunicare, efectuată în Belarus, Moldova, Rusia și Ucraina, cu sprijinul ECPAT Internațional (International Child and Youth Advisory Committee).

Ca argumente forte pentru efectuarea acestei cercetări au fost aduse următoarele: 23% din venitul anual al businessului (de la 3 miliarde de dolari SUA la 20 miliarde dolari SUA) sunt generate de pornografia infantilă din Rusia (2005); în 2007, conform Fundației de Monitorizare a Internetului (IWF), 80% din imaginile sexuale abuzive ale copiilor pe care le cunosc fac parte din operații comerciale, originare din Europa de Est și Rusia; în regiunea CSI există numeroase rețele criminale. Parteneri la această cercetare au fost: Rețeaua Organizațiilor Naționale pentru Combaterea Exploatării Comerciale Sexuale a Copiilor; Copiii nu pentru Abuz, Belarus; Organizația publică a proiectelor sociale pentru bunăstarea populației „Stellit”, Rusia; Rețeaua ucraineană pentru eliminarea ECSC reprezentantă de „La Strada”, Ucraina.

Factorii care favorizează existența pornografiei infantile în Republica Moldova sunt: creșterea numărului de utilizatori ai Internetului și ai telefoniei mobile; lipsa supravegherii părintești (69136 de copii au un părinte plecat peste hotare și 30411 au ambii părinți plecați peste hotare – datele de la 6.03.2008); aproximativ 8000 de copii se află în instituții rezidențiale; lipsa campaniilor de informare despre riscurile on-line; lipsa de monitorizare a Internet-cafenelor; traficul de ființe umane (intern și extern). Moldova, Ucraina și Belarus sunt principalele țări ce generează copii-victime ale traficului de ființe umane. Producerea imaginilor abuzive

sunt rentabile, deoarece sunt produse pentru profitul financiar. De asemenea, în producerea lor se implică și rețelele criminale organizate, unde persoanele tinere sunt și producători, și distribuitori. Agențiile de modă, în mod special, sunt niște studiouri deghețate de pornografie în Ucraina și în Rusia. Însă, mai există și infractori care produc așa tip de imagini și în condiții casnice. Locurile de producere a imaginilor în toate țările studiate sunt diferite, și anume: studiourile de modeling, locurile private, precum apartamente și case de vară, dar mai există și o strânsă legătură între industria hotelieră și de odihnă, precum hoteluri, saune etc.

Cadrul legal în acest domeniu este imperfect, practic inexistent. În legislația Republicii Moldova lipsește: definiția clară a ceea ce înseamnă „pornografie infantilă”; dispozițiile specifice pentru criminalizarea tuturor acțiunilor referitor la pornografia infantilă; dispozițiile și abordările ce țin de comiterea infracțiunii de pornografie infantilă prin utilizarea tehnicilor de comunicații; chiar și procedurile individualizate față de copilul implicat. Pedepsa pentru persoanele care atrag copiii în pornografia infantilă este diferită. Spre exemplu, în Bielorusia pedeapsa cu privațiunea de libertate este de la 6 luni la 5 ani; în Moldova, art.208 alin.(1) din Codul penal stipulează că „producerea, distribuirea, difuzarea, importarea, exportarea, oferirea, vinderea, schimbarea, folosirea sau susținerea de imagini sau alte reprezentări ale unui sau mai mulți copii implicați în activități sexuale explicite, reale sau simulate, ori de imagini sau alte reprezentări ale organelor sexuale ale unui copil reprezentate într-o manieră obscenă, inclusiv în formă electronică” se pedepsește de la 1 an la 3 ani, plus amenzi; în Ucraina – de la 3 la 7 ani, iar în Rusia – până la 6 ani pentru copiii sub 18 ani și până la 8 ani pentru copiii sub 14 ani. Dacă e să ne referim la profilul copiilor victimizați în producerea materialelor cu caracter pornografic, e de menționat că în astfel de acte sunt antrenați (în egală măsură băieți și fete) în special: copiii vulnerabili (copiii străzii, copii instituționalizați); victime care nu cunosc că sunt exploatare în studiouri foto și în locuri publice sau sunt victime șantajate prin imagini abuzive anterioare. Copiii nu sunt informați suficient despre siguranța pe Internet, de aceea și mai des cad victime ale acestei lumi virtuale, care este atât de atrăgătoare, dar și foarte periculoasă.

Este cert faptul: să previi înseamnă să acționezi în așa fel, încât probabilitatea apariției unui eveniment să se reducă, iar consecințele umane și sociale ale acestuia să se limiteze. Prevenirea se referă la un ansamblu de politici, măsuri și tehnici, create pentru a lupta împotriva apariției și dezvoltării unei probleme, cum ar fi abuzul și exploatarea prin muncă a copiilor. Societatea este cea căreia îi revine datoria de a preveni abuzul și exploatarea prin muncă a copiilor, cu atât mai mult cu cât este vorba despre niște fenomene determinate în principal de contextul sociocultural.

Ministerul Federal pentru Familie, Cetățeni Vârșnici, Femei și Tineret din Germania are elaborate un șir de programe de prevenire în domeniul abuzului, unul din ele fiind Programul „Educația timpurie”, care prin strategiile pe care și le propune este îndreptat spre prevenirea neglijării și a relelor tratamente față de copiii lor. Scopul Programului rezidă în identificarea și recunoașterea posibilelor riscuri ale abuzului față de copil încă de la cea mai fragedă vârstă și, în același timp, să dezvolte, să îmbunătățească abilitățile educaționale ale părinților, să le dezvolte competențe de a fi părinți mai buni. Grupul-țintă al acestui Program sunt copiii de la 0-3 ani, femeile însărcinate, tinerele mame și tații din familii socialmente vulnerabile. Pe lângă Ministerul Federal pentru Familie, Cetățeni Vârșnici, Femei și Tineret din Germania, există numeroase Centre care se ocupă fie de prevenirea abuzului față de copil, fie deja de intervenția, asistarea și reabilitarea victimelor abuzului. Unele din aceste centre sunt: **STROHHALM**, **Wild Wasser** și **Kind im Zentrum**, toate din Berlin.

Ne vom referi în continuare la unele dintre acestea, care sunt mai relevante. Specialiștii de la **Centrul STROHHALM** elaborează programe de prevenire în cazul abuzului față de copil pentru instituțiile preșcolare, adică pentru copiii din clasele primare și, de asemenea, pentru copiii din grădinițe. Programele sunt diferite. Spre exemplu, pentru copiii din grădinițe programul de prevenire a abuzului constă din diferite jocuri, prin intermediul păpușilor (crocodil, șarpe, urs etc.). Jocurile de rol sunt pe tematici diferite: violența sau abuzul asupra copilului, marginalizarea, discriminarea. În jocurile de rol se vorbește într-o formă accesibilă și despre abuzul sexual. În ultimii ani, prevenirea în domeniul abuzului este îndreptată anume în direcția copilului, și anume: se pune accent pe faptul de ce este important ca copilul să spună NU adultului care vrea să-l abuzeze. Dar un accent și mai mare în domeniul prevenirii se pune pe informarea părinților, a adulților despre violența asupra copilului, abuzul sexual, fizic, neglijarea, abuzul emoțional, care sunt consecințele acestor tipuri de abuz față de copii, ce riscuri comportă fiecare tip de abuz în parte. Părinții mai sunt învățați cum să-și creadă propriii copii, când aceștia sunt abuzați de către altcineva străin sau chiar membru din familie.

Un alt Centru care nu se ocupă cu prevenirea, dar deja cu intervenția și reabilitarea victimelor abuzului, este **Centrul Wild Wasser**. Wild Wasser este o organizație autonomă, care funcționează din 1987. Este un

centru de consiliere care lucrează cu fetele, victime ale abuzului sexual, cu vârsta între 14 și 20 de ani. Wild Wasser are în componența sa două centre: unul permanent și altul tranzitoriu. Centrul care se afla chiar lângă Wild Wasser este centru de adăpost pentru fete, cu vârsta cuprinsă între 14 și 21 de ani. Este un centru multicultural, beneficiarele fiind de diferite naționalități. Nu toate fetele care stau în acest centru de adăpost au suferit în urma abuzului, dar stau pentru că se confruntă cu un șir de alte probleme. În acest centru mai există (întotdeauna) și alți specialiști care stau și supraveghează sau lucrează cu aceste fete. O altă echipă de la Wild Wasser se află la un centru, numit Centru în regim de urgență, care la fel este o subdiviziune a sa. Acest Centru adăpostește fetele care se află în stradă și nu au unde să se ducă. Este un Centru tranzitoriu, deoarece fetele se află aici pentru câteva zile sau săptămâni, ca mai apoi specialiștii să le repartizeze în alte centre. Cu beneficiarele se lucrează în dependență de problema fiecăreia și atâta timp cât e nevoie. Lucrul asupra unui caz de abuz durează în dependență de problema cu care se confruntă beneficiarul și în dependență de gravitatea cazului. Însă, în general lucrul asupra cazului poate să dureze de la 1 lună la 1 an de zile. În cazuri excepționale, munca la caz poate să dureze și până la 3 ani.

Un alt centru din Berlin care prestează serviciile sale tuturor copiilor supuși abuzului sexual este **Centrul Kind im Zentrum**. Acest Centru activează timp de 20 de ani, din 1989. În cadrul acestui Centru activează zece specialiști, toți fiind asistenți sociali și psihologi. Kind im Zentrum este cunoscut prin aceea că, pe lângă faptul că lucrează cu copiii care au fost supuși abuzului sexual și cu părinții, specialiștii de aici mai lucrează și cu abuzatorii. Lucru care total lipsește în Republica Moldova. Numai în anul 2009, din ianuarie și până în iulie, la Centru au fost sesizate 450 de apeluri telefonice referitor la cazuri de abuz față de copii. Din cele 450 de cazuri, doar 50 erau de abuz față de maturi. În rest, celelalte 400 de cazuri erau de abuz față de copii. Mai mult prevalând abuzul sexual, care, de obicei, include și celelalte forme de abuz: fizic, neglijare, abuz emoțional. 1/3 din copiii abuzați sunt băieți. Vârsta beneficiarilor Centrului Kind im Zentrum este diferită și foarte variată, începând de la copiii de 3 luni și până la persoanele cu vârsta de 30 de ani.

Specialiștii de aici lucrează și cu părinții. O activitate ce prezintă interes în acest sens este *Școala părinților*. Aici se realizează activități sistematice (lunare) cu grupuri de părinți, menite să informeze adulții despre diverse aspecte în dezvoltarea și educația copiilor de diferite vârste, organizate în vederea prevenirii abuzului și neglijării copilului. La ședințe participă atât părinții în situație de risc, cât și cei în dificultate. Se discută despre abuz, modelele alternative de educație, despre corectarea și stimularea comportamentului copilului, limita dintre disciplinare și abuz, tehnici de comunicare eficientă cu un adolescent, rolul părinților în educația copilului, despre strategii de prevenire a situațiilor de conflict. O ședință durează circa o oră jumate, perioadă în care se utilizează diferite tehnici pentru a obține un feed-back din partea părinților; se lucrează atât individual, cât și în grup. Sunt invitați diferiți specialiști care îi instruiesc pe părinți. Ședințele sunt moderate de către psihologi, asistentul social fiind cel care invită părinții la aceste ședințe. Părinții au posibilitatea să-și relateze problema pentru a se găsi la ea soluții în grup sau, dacă nu doresc, la sfârșitul ședinței părinții pot recurge la consultații individuale cu specialistul, pentru a afla răspuns la problemele lor. Rolul Școlii părinților este important prin faptul că părinților li se oferă posibilitatea de a găsi soluții la problemele de educație a copiilor, precum și șansa de a cunoaște noi metode non-violente de educație.

Un specific aparte al Centrului Kind im Zentrum este și faptul că specialiștii de aici lucrează și cu abuzatorii, organizând pentru ei grupuri de sprijin. *Grupul de sprijin pentru abuzatori* este unul de tip deschis, alcătuit din 6-8 persoane. Dacă cineva din ei deja frecventează ședințele și dacă un alt abuzator vine, este și el acceptat în grup, însă se încearcă să se țină cont de coeziunea și de specificul grupului. Grupul își desfășoară activitatea o dată pe săptămână, a câte 2 ore. Un ciclu de întâlniri este alcătuit din 12 întâlniri (12 întâlniri/12 întâlniri/12 întâlniri). Grupul de sprijin are un algoritm de lucru alcătuit în esență din 4 etape: Prima etapă este numită „*Biografia abuzatorului*”; cea de a doua etapă este numită „*Prevenirea*” („ce să fac ca să nu mai abuzez”); cea de a treia etapă – „*Reconstrucția a ce s-a întâmplat, cum s-a întâmplat abuzul*”; a patra etapă este numită „*Empatia*” (empatia către copil). În cadrul ultimei etape este folosită tehnica „*scrisoare către victimă*”, tema scrisorii fiind „*empatia către copil*”. Toți membrii grupului trec prin toate aceste 4 etape de două ori. De obicei, abuzatorii vin singuri la ședințele grupului de sprijin, nefiind forțați de nimeni, alții apelează în urma deciziei judecătorului. Rezultatele sunt diverse: chiar dacă abuzatorul frecventează ședințele grupului de sprijin, peste ani din nou abuzează sexual de un copil și nimerește la Kind im Zentrum. Abuzatorii sunt persoane foarte sărace; au fost și ei la rândul lor abuzați în copilărie; au probleme de sexualitate. Deoarece nu-și pot găsi o parteneră de sex, recurg să abuzeze sexual copii; sunt persoane timide care nu

se pot manifesta în viața de zi cu zi; unii au probleme psihice. Chiar dacă și am vorbit mai sus despre experiența Germaniei în prevenirea, intervenția și reabilitarea victimei, nu putem spune că și Republica Moldova nu are exemple de bune practici în ce privește combaterea abuzului față de copil.

Spre deosebire de Germania, pentru *intervenția* în cazurile de abuz/neglijare/exploatare a copilului în Republica Moldova sunt realizate următoarele servicii sociale:

1. **Servicii de primire în regim de urgență.** Câteodată, este un lucru potrivit ca un copil să fie luat temporar din familie, de exemplu, dacă copilul se află în risc de a fi lezat sau dacă părinții se află într-o situație de criză majoră. Pentru astfel de situații, serviciile de primire în regim de urgență sunt necesare, iar acestea sunt oferite de centrele de plasament temporar pentru o perioadă scurtă de timp. Serviciile de primire în regim de urgență vor fi sprijinite de asistenții sociali, care au responsabilitatea de a facilita reintegrarea copilului în familie, acolo unde este sigur și potrivit, sau de a găsi un plasament familial pe termen lung pentru copil.

2. **Plasamentul copilului.** Dacă un copil nu poate fi crescut de părinții săi naturali, membrii familiei extinse ar putea să preia această sarcină și să aibă grijă de copil. Astfel, copilul menține relații puternice cu familia și trauma separării de familia naturală se reduce. Atunci când va fi imposibilă această variantă, se vor examina, împreună cu organul de tutelă și curatelă, alte variante de protecție a copilului, oferindu-se prioritate formelor de plasament de tip familial.

3. **Servicii de terapie/reabilitare psihologică a copiilor.** Copiii-victime ale abuzului, neglijării, exploatarei manifestă un șir de consecințe negative pe plan psihologic. Mulți au dezvoltat Sindromul stresului post-traumatic. Prin urmare, autoritățile locale ar trebui să pună la dispoziție echipe de psihologi/terapeuți special instruiți să poată ajuta copiii care au trecut prin experiențe abuzive.

4. **Servicii de reabilitare medicală.** Asistenții medicali comunitari și medicii de familie pot fi de mare ajutor în recuperarea sănătății copiilor care au suferit de abuz. Aceștia, în urma relexor tratamentelor, vor manifesta, de cele mai dese ori, semne pe plan somatic. De o tratare specială au nevoie copiii cu traumatisme severe în urma abuzului sexual cu contact.

5. **Servicii de resocializare.** Încă o consecință a maltratării copilului este *dezadaptarea socială a copilului*, care constă în perturbarea interrelaționării individului cu mediul, caracterizată prin imposibilitatea realizării rolului său social dezirabil în condiții concrete, corespunzător posibilităților sale. Serviciile de reintegrare socială a copilului reprezintă un sistem de acțiuni orientate la socializarea copilului, prevenirea revictimizării copilului, precum și la minimalizarea riscurilor care pot duce la periclitarea dezvoltării psihice și fizice a acestuia. Poate fi atins printr-un sistem programat de educație (în școli, în centre comunitare, cercuri, cluburi etc.) prin care trec copiii aflați în situație de risc în vederea transformării acestora în competenți și ordonați din punct de vedere personal și social.

6. **Servicii juridice.** Cazul de abuz deseori devine obiectul unui proces civil sau penal. În acest sens, e nevoie de asistență juridică, care va fi orientată la respectarea interesului superior al copilului. De asemenea, copilul va avea nevoie de o pregătire specială pentru a oferi mărturie în fața reprezentanților organelor de drept [5].

Un exemplu reușit de serviciu social în prevenirea abuzului față de copil a fost inițiat în Republica Moldova de CCF Moldova – **Copil, Comunitate, Familie** (reprezentant oficial al Hope and Homes for Children, Marea Britanie, în parteneriat cu Avocatul Parlamentar pentru Protecția Drepturilor Copilului și cu susținerea financiară a misiunii OSCE în Republica Moldova) – Telefonul Copilului – o linie fierbinte pentru copii. La Telefonul Copilului minorii pot reclama cazurile de încălcare a drepturilor lor la dezvoltare fizică, psihologică, spirituală, morală și socială. Scopul acestui serviciu este de a contribui la protecția drepturilor copiilor prin asistență telefonică oferită de juriști. La numărul de telefon 0 800 11 116, între orele 8.00-20.00, experți în jurisprudență înregistrează cazurile de abuz emoțional, fizic, sexual sau neglijare, violență și exploatare. Ei acordă consultanță juridică gratuită și, în caz de necesitate, fac legătura cu avocatul copilului. Atât copiii, cât și adulții sunt încurajați să semnaleze cazuri de abuz sau violență asupra copiilor pentru ca specialiștii să intervină prompt și să acționeze cât mai rapid pentru a soluționa aceste cazuri. Consultanții Telefonului Copilului colaborează în strânsă legătură cu profesioniștii în domeniul protecției copilului (asistenți sociali, cadre didactice, organe de drept, servicii medicale, diverse organizații nonguvernamentale), în funcție de tipul apelului. De asemenea, Telefonul Copilului are drept scop informarea, documentarea și prevenirea cazurilor de încălcare a drepturilor copilului, ceea ce va spori protecția drepturilor cetățenilor minori.

Abuzul față de copil este o problemă pentru Republica Moldova, dat fiind faptul că an de an crește numărul acestor cazuri, iar sensibilitatea sistemului social al statului la identificarea și rezolvarea cazurilor de vio-

lență față de copii este insuficientă. Potrivit Raportului „**Sensibilitatea sistemului la identificarea, înregistrarea și raportarea cazurilor de violență față de copii**” (2006), jumătate dintre respondenți (angajați ai peste 400 de instituții ale statului, cum ar fi școli, grădinițe, autorități locale, MAI, ME) au declarat că nu cunosc procedurile de înregistrare a cazurilor de violență și, în consecință, nu dau dovadă de inițiativă în acest sens. Totuși, cele mai eficiente s-au dovedit a fi autoritățile publice locale, iar cele mai puțin eficiente – instituțiile din domeniul educației și al sănătății. Specialiștii din zonele urbane înregistrează cazuri mai des decât cei din zonele rurale. Chiar dacă și au fost operate un șir de modificări și completări ale cadrului legal existent privind protecția socială a copilului și familiei, mai sunt multe de realizat la acest capitol, până a afirma cu certitudine ca copilul abuzat este într-adevăr protejat în Republica Moldova.

Studiind fenomenul de abuz și analizând sistemul de servicii destinate prevenirii și intervenției în cazurile de abuz față de copil, pot fi propuse următoarele **recomandări**:

- **La nivel central:** elaborarea și aprobarea unui mecanism bine orientat de identificare și susținere a copiilor-victime ale abuzului, neglijării și exploatării; crearea unei baze de date unice privind toți copiii în dificultate, în alte situații de risc; perfecționarea cadrului legal privind responsabilizarea părinților și pedepsirea mai aspră a abuzatorilor; crearea unor centre de urgență pentru copilul abuzat, adăposturi doar pentru copiii-victime ale abuzurilor, centre de diagnostic și terapie pentru diferite tipuri de abuz;
- **La nivelul Administrației Publice Locale:** crearea serviciilor specializate de intervenție în cazurile de abuz asupra copilului la nivel de raion; implicarea copiilor din comunitate, precum și a comunității în general, în identificarea și sprijinul copiilor-victime ale abuzului, neglijării sau exploatării;
- **La nivel de ONG-uri:** realizarea campaniilor de informare antiabuz în rândul copiilor, în școli, spitale, instituții sociale etc.; crearea programelor și activităților educative adresate părinților în vederea oferirii unor modele alternative non-violente de educație, precum și de învățare a unor comportamente adecvate de interacțiune cu copilul; replicarea modelelor de bună practică, a diferitelor ghiduri de lucru cu victimele abuzului în mai multe arii, localități sau regiuni ale țării; elaborarea și dezvoltarea programelor de lucru cu abuzatorii.

Referințe:

1. Gilbert N. *Combating Child Abuse. International Perspectives and Trends.* - New York, Oxford, 1997.
2. Codul Familiei al Republicii Moldova, nr.1316-XIV din 26.10.2000 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2001, nr.47-48.
3. Monitorul Oficial al Drepturilor Copilului în Moldova, 11 (15) noiembrie 2009.
4. Livingstone S. et al. *Comparing children's online opportunities and risks across Europe: Cross-national comparisons for EU Kids Online.* - London: EU Kids Online, 2008.
5. *Asistența Socială în contextul transformărilor din Republica Moldova.* - Chișinău, 2008.

Prezentat la 01.07.2010